

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת וישב י"ט כסלו תשע"ט,
גליון נושא, בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'שמן זית מהודר לחנוכה'

פנינים

מפי אליהו הנביא...

בקונטרס סוד הדלקת נר חנוכה לרבינו
יצחק בן הראב"ד (נדפס בספר הזיכרון פחד
יצחק להגר"י הוטנר זצ"ל בהוצאת מכון
ירושלים עמוד תלו) שנמסר מפי אליהו
הנביא זכור לטוב, על מה שאמרו בגמ'
(שבת כג:) "הזהיר בנר חנוכה הויין ליה
בנים זכרים שיהיו תלמידי חכמים", וקשה
הרי כל העולם מדליקין נרות חנוכה, ואין
כולם ולא רובם זוכים לבנים זכרים ושיהיו
ת"ח?

והשיב, החכמים הם אמת ודבריהם אמת,
אלא שכל העולם מדליקים נרות חנוכה
באופן שרוב מוחלט יוצאים ידי חובתן, אבל
מיעוט ממש שזהירין להדליק כפי כל פרטי
המצות והדקדוקים, שהזהיר בהדלקתן בכל
פרטיה ודקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה
ובסגולתה בנים זכרים ת"ח. ❖

שמן מהודר להדלקת נרות חנוכה ושבת

במה מדליקין: מבואר בגמ' (שבת דף כא:) פתילות
ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת -
מדליקין בהן בחנוכה. כיון, שאם כבתה אין זקוק לה,
ואסור להשתמש לאורה.

מסביר רש"י (ד"ה ומותר), בנר שבת המטרה שיהיה
לו אור לשימוש, ויש חשש שמא יטה, ולכן עדיף בשמן
שדולק יפה שאין חשש שיכבה. אבל בחנוכה שאם
כבתה אין צריך לחזור ולהדליק, וגם אסור להשתמש
לאורה, ואין חשש שמא יטה, ולכן אין ענין בשמן
שדולק יפה.

1. שמן זית צלול ובהיר

עוד מבואר בגמ' (שבת דף כג.) אמר רבי יהושע בן
לוי: כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מן המובחר.
לפי זה אמר אביי, שאמנם בתחילה העדיף רבה שמן
שומשמן, כיון שאינו מתכלה מהר כמו שאר שמנים,
אבל כעת מעדיף שמן זית, שאורו יותר צלול ומאיר.

תוס' (ד"ה מריש) והמאירי מפרשים שהסוגיא
עוסקת בנר חנוכה, אולם הרא"ש והרי"ף פסקו דין זה
רק לגבי נר שבת ולא לגבי נר חנוכה. וכך מדויק
בשו"ע שהעתיק את העדיפות של שמן זית רק בהלכות

שבת (סימן רסד סעיף ו), שיש סוגי שמנים שלא מדליקים בהם בשבת, ושאר כל השמנים מדליקים בהם,
ומצוה מן המובחר בשמן זית. ואילו בהלכות חנוכה כתב השו"ע (סימן תרעג סעיף א), שכל השמנים
והפתילות כשרים לנר חנוכה, גם בסוגי שמנים ופתילות שלא דולקים יפה. ולא הזכיר עדיפות לשמן זית,
משום שאורו צלול ומאיר. אמנם הרמ"א (סימן תרעג סעיף א) הזכיר לגבי הדין של נר חנוכה שאפילו
כשאינו לו שמן זית, מכל מקום יש קדימה לשמן שאורו זך ונקי.

והוסיף המשנ"ב (ס"ק כג), שבנר סטריין שלנו שאורו יותר צלול ואינו רגיל להטות בו הוא עדיף מנר
שעוה, ואולי אף מכל השמנים. וכך נהג החזו"א (ארחות רבינו מהדורה ישנה חלק א עמוד קח) להדליק נר
שבת בנרות רגילים ולא בשמן זית. אבל בנר חנוכה, למרות שנר שלנו דולק יותר יפה, עדיף להדליק בשמן
זית משום ש'בו נעשה הנס', וכדלהלן.

2. דומיא דנס שבמקדש

הראשונים חידשו טעם חדש לעדיפות שמן זית שלא הוזכר בגמ', ונפסק ברמ"א (סימן תרעג סעיף א)
בשם המרדכי והכל בו (סימן מד) ומהרי"ל (הלכות חנוכה עמוד תג אות ג), שמצוה מן המובחר להדליק

בשמן זית. וטעם הדין מפורש בכל בו (שם) ובדרכי משה (תרעג סעיף א) ובלבוש (סעיף ב), ובחיי אדם (חלק ב כלל קנד סעיף ח), דומיא דנס שבמקדש, שהיה בשמן זית.

מסיים הרמ"א, ואם אין לו שמן זית ידליק בשמן שאורו זך ונקי, והמנהג במדינות אלו להדליק בנר של שעווה כי האור שלה צלול כמו שמן. וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) בשם מהר"י ברונא (סימן לט) וכן כתב הפרי חדש (סימן תרעג סעיף א), שאפילו כשאין לו שמן זית, עדיף שמן רגיל מנרות שעווה, כיון שעל ידי השמן נעשה הנס. ויסוד הדבר כבר הוזכר במאירי (שבת דף כא). וז"ל ומכל מקום נוי מצוה הוא לעשות בשמן אחר שהנס היה בשמן. מסיק השער הציון (ס"ק ד), כשאין לו שמן ידליק בנר שעווה, ודלא כדעת המהר"ל מפראג שפוסל אפילו בדיעבד, מטעם שהנס נעשה בשמן.

3. 'דומיא דמנורה'

המושג של דומיא דמנורה הוזכר בעוד שני מקומות, כתוב בגמ' (שבת דף כא:) נר חנוכה אסור להשתמש לאורה. טעם הדין פירשו הר"ן ובעל המאור והעתיקו המשנ"ב (סימן תרעג ס"ק ח) בטעם השני, שכיון שגור חנוכה נתקן זכר לנס שהיה במנורה שבהיכל, עשאוהו כמנורה שאין משתמשים בו כלל.

עוד מצינו שנפסק בשו"ע (סימן תרע"ג סעיף ד) שאין צורך להחליף את הפתילה כל יום, ופירש המשנ"ב (ס"ק לא) שאדרבה הם נוחים להדליק יותר כשהם מודלקים כבר. אבל בכל בו (סימן מד, ארחות חיים חלק א הלכות חנוכה אות ה) כתב, נהגו לחדש הפתילות בכל לילה, זכר למקדש שהיו מחדשים אותו בלילה.

לשיטת התוס', הקשה הג"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל (שו"ת בנין עולם סימן לד), מדוע הגמ' אומרת שהטעם שמצוה בשמן זית הוא משום שאורו יותר צלול ומאיר, ולא מזכירה את הטעם משום 'בו נעשה הנס' (הקושיה רק לשיטת התוס', אבל לשיטת הרא"ש והרי"ף לא קשה כלל שהגמ' לא דיברה על שבת ולא על חנוכה). על שאלה זו השיב הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה פרק ז) שרק כאשר השמן השני שיה באורו לשמן זית עדיף להדליק בשמן זית משום 'דומיא דמנורה'. אבל אם השמן השני דולק יותר טוב וכדומה, הוא עדיף על שמן זית. ולכן הגמ' אומרת רק את הטעם שהשמן צלול ומאיר, כי אם השמן שומשמן דולק יותר יפה, היה עדיף על דומיא דמנורה.

העירו: שסברת הגרי"ש שעדיף שמן שדולק יפה משמן זית, הוא רק במעלת סוגי השמנים ששניהם דומיא דנס שנעשה בשמן כמבואר במשנ"ב, רק ששמן זית יותר דומיא דמנורה, בזה עדיף אם דולק יפה. אבל נר שאינו דומה כלל לנס, עדיף מעלת שמן דומיא דנס ממעלת נרות שדולק יפה. ואף מצינו שמהר"ל מפראג פסל לגמרי הדלקה בנרות, ואף שאין המנהג כדבריו מכל מקום רואים שגור לא דומה לנס (י.ז.ו.).

4. שמן העשוי מגרעינים

הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה עמוד קמה), ויבלחט"א הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (מלאכת שמואל עמוד קב), ששמן העשוי מגרעינים זית אינו שמן זית כלל, ואי אפשר להדליק בו בבית המקדש, ולכן כל השמנים כיום, שמייצרים אותם מטחינת הפרי והגרעינים יחדיו, נחשב שמעורב בהם שמן שאינו שמן זית, ולא מועיל בהם ביטול, לכן מי שרוצה להדר לא ידליק בו.

מאידך מפורש להיפך באשל אברהם (תנינא נדפס בשו"ע מהדורת מכון ירושלים ריש סימן תרעג) שאם מערב קצת שמן פשתן בהרבה שמן זית, מתבטל שמן הפשתן ודינו כשמן זית. ולפי דבריו, רוב סוגי השמן זית המצויים אצלנו העשויים משמן של הפרי והגרעינים יחד כשרים למהדרין לנר חנוכה, והוא הדין שכשר רוב שמן זית, שמעורב במיעוט שמן קנולה.

בעצם הנדון האם אפשר לבטל שאר שמנים בשמן זית, הביא בפניני חנוכה (פרק ז עמוד קמד) את מחלוקת העונג יום טוב (סימן ד) והאחרונים, האם ביטול יכול להחיל דין, ויחול מעלת שמן זית על מיעוט שאר השמנים שמעורב בו, או שדין רוב נאמר רק לבטל איסור ולא להחיל דין חיובי.

5. דירוג המעלות ב'דומיא דמנורה'

התבאר בכל בו, הובא בדרכי משה וברמ"א שאף שכל השמנים כשרים לנר חנוכה, אך בכל זאת, יש הידור בשמן זית, משום 'דומיא דנס', והוסיף המהר"י ברונא שיש מעלה בשמן על שעווה שדומה לנס. הרי שיש מעלה כמה שיותר דומיא דמנורה עדיף שמן זית, ולפחות שמן רגיל ולא נר, כי ראוי להדר ולקרב כמה שיותר דומיא דנס (י.ז.ו.).

וחידש הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה פרק ז, ישא יוסף חלק א סימן קנד, 'גלאט' חלק כה בנתיבות הכשרות עמוד רכא) שבכדי לקיים את ההידור של 'בו נעשה הנס', צריך שיהיה השמן כמה שיותר 'דומיא דמנורה', שבו נעשה הנס, והביא ראיה מרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד (נדפס בספר הזיכרון פחד יצחק

להגר"י הוטנר זצ"ל בהוצאת מכון ירושלים עמוד תלו) שיש חמש עשרה דרגות של הידור בכלי ההדלקה, וכל שכן בשמן שיש דרגות של הידור על גבי הידור.

בספר פרדס יוסף (החדש על חנוכה סימן תקפד) הסתפק האם לדברי הגרי"ש אלישיב, יש ענין והידור להדליק את החנוכה בשמן זית כתית היינו הטיפה הראשונה שיוצאת מן הזית, כמו שהיה במנורה.

בשנים קדמוניות היה סוג שמן אחד או שנים, כיום נמכר ברשתות השיווק הרבה סוגי שמנים, וסידר הגרי"ש אלישיב דרגות בסוגי השמן, כדלהלן:

כתית כבישה קרה: השמן הכי מהודר, הוא שמן זית כתית מעולה כבישה קרה ולא מעובד 100% טבעי ללא תערובת של שמנים אחרים. שהרי למנורה בבית המקדש היו נוטלים שמן זית כתית, כמבואר במשנה (מנחות דף פו.), ודרשו 'כתית למאור ואין כתית למנחות'. [חשוב להבהיר; מה שמוכרים היום 'שמן כתית', אינו 'כתית' של בית המקדש, זה רק ביטוי מושאל, בבית המקדש היה כתית במכתשת ויצא הטיפה ראשונה, אבל היצרנים משתמשים במילה 'כתית' לזיתים מרוסקים יחד עם הגרעינים, והשמן לא מעובד].

וכן דעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק ג סימן ריח) שיש להדר לקחת את הקרוב ביותר לבית המקדש, ולכן צריך לקחת כתית שלא התבשל, ולא שמן זך, כי הוא כבר נשתנה מברירתו.

זך - מזוכך: שמן זית זך - מזוכך, שבגלל העיבוד הוא מאבד את צורתו המקורית. [העירו (ש.ש.) שהמציאות היא ששמן זית מזוכך דולק יותר יפה מכתית וא"כ צריך שיוקדם לו, שהרי המעלה של אור צלול עדיף על מעלת שמן זית דומיא דמנורה שדולק יפה הוא דינא דגמ', ודומיא דמנורה זה מעלה שהזכירו הראשונים, כעין מה שידוע בשם הגר"ח מבריסק שחזן מהותו שיודע להתפלל יפה, ואח"כ יש מעלות של יראת שמים ופרקו נאה וכו'].

מבושל ראוי למאכל: שמן מזית מבושל, או שמן מבושל פסול למנורה שבבית המקדש (מנחות פרק ח משנה ג), ולגבי נר חנוכה חסר בו מעלת 'דומיא דמנורה', אך עדיף משמן זית שאינו ראוי לאכילה.

גפת ראוי למאכל: שמן גפת המופק מגרעינים וקליפות הזיתים אחרי הוצאת השמן מהם, בעזרת נפט רעיל עם חומציות גבוהה, כשנעשה ראוי למאכל בתהליך זיכוך ונקרא "שמן למאור ראוי למאכל", הרי אף הוא דרגה פחותה בשמן זית.

גפת שראוי קצת לאכילה: כשאינו ראוי לאכילה - הנמכר בחנויות הנקרא "שמן למאור", הסתפק שכיון שיש להניח שאפשר לאכול ממנו מעט, אולי נחשב 'ראוי למאכל' ויש לו גם חשיבות של שמן זית.

גפת שאינו ראוי כלל לאכילה: כשאינו ראוי לאכילה כלל - בטל ממנו מעלת שמן זית. ומכל מקום יש לו מעלה על פני שאר השמנים כיון ששמו שמן זית.

6. שמן למהדרין לשיטת הגרי"ש אלישיב זצ"ל

ללא גרעינים: תלמידי הגרי"ש אלישיב הכינו עבורו שמן מיוחד מבשר הפרי ללא גרעינים, ושמח מאוד ואמר שזה ראוי למקדש, והדליק בו, והשיב שראוי לקנותו למרות שהוא יקר מאוד, כי למרות שבכל

שמן משובח זה הינו 100% על טהרת הזית
ללא הגרעין וללא סינון ולכן טעמו משובח
להפליא וסגולותיו הבריאותיות רבות
עקב כך עלול להיווצר משקעים לאחר זמן

שמן זה שנעשה מפרי הזית ללא גרעינים
למהדרין מן המהדרין במצוות נר חנוכה

כפי שנהג מרן הגרי"ש אלישיב זי"ע
להדליק נר חנוכה בשמן זה שהוא דומיא דמנורה
עיין ב"פניני חנוכה פרק ז' עמ' קמ"ה - קמ"ו

המצוות 'הידור מצוה עד שליש במצוה', אבל בנר חנוכה 'מהדרין מן המהדרין' ולכן ראוי לקנותו גם יותר משליש במחיר, כידוע בשם הגרי"ז מבריסק שלגבי הידור נר חנוכה לא נאמר ההגבלה של שליש. ועד היום ניתן להשיג בבית מדרשו ב'קראוון', את השמן המהודר שמן זית כתית מהפרי עצמו ללא גרעינים (מצו"ב תמונה), זה השמן של הרב ישראל חסיד שליט"א המיוצא בבית הבד של הגולן.

כתישה ראשונה: יש עוד סוג שמן מהודר לשיטת הגרי"ש אלישיב, שמן של הרב אריה דביר שליט"א, והוא באמצעות בית בד רגיל, ומסכם איתם שאת ה'קוץ' הראשון של הזיתים לארוז ולסמן בנפרד, וכך מתקבל שמן זית מהודר דומיא דמנורה, במחיר שמן כתית מעולה רגיל.

שמן אורגני: סוג שלישי בשלבי תכנון, של הרב מרדכי ויסברג שליט"א שמשקיע במיוחד ורוכש מכשירים מיוחדים ומעולים, בבית בד באיטליה, בקו ייצור של שמן אורגני, שעשוי רק מבשר הפרי ולא מהזיתים.

7. שמן שאינו ראוי לאכילה

בעצם הדין האם יש חסרון בשמן שאינו ראוי לאכילה, כתב הכף החיים (סימן תרעג יא) בשם הבן איש חי ששמן שהוא מר ואינו בר אכילה מותר להדלקה.

ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה עמוד קמ) שמן זית שאינו ראוי לאכילה הרי הוא כשאר שמנים, כי כיון שאינו ראוי לאכילה אין לו חשיבות של שמן זית, אבל לענין חנוכה יש לו עדיפות על שאר שמנים, כי יש לו שם של שמן זית. שאלו את הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (תשובות הגר"ח הלכות חנוכה תשובה קטו) האם להדר בשמן שראוי למאכל, והשיב שראוי שיהיה כשר לבית המקדש.

וכתב הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות דינים ומנהגים לחנוכה עמוד ב) סברא נוספת, שכיון שנדחה מאכילה נחשב כמאוס וגרע, ואינו ראוי להדליק בו, וזהו מעין דין (מלאכי פרק א) הקריבהו נא לפתחך.

אכן, לדעת הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני חנוכה פרק יט עמוד שיט) גם שמן שלא כל כך טוב לאכילה כשר לכתחילה, שהרי שמן מר כשר בדיעבד במקדש, ונר חנוכה לא יותר חמור ממנו.

וכן דעת הג"ר משה ברנדסדורפר שליט"א (היכל הוראה חלק א הוראה צא) בשם אביו הג"ר מאיר ברנדסדורפר זצ"ל שאין חסרון בשמן שלא ראוי למאכל כי גם השמן שהיה במקדש לא היה ראוי למאכל כמבואר בשו"ע (או"ח סימן רב סעיף ד ומשנ"ב ס"ק כז) שכששותים שמן זית לא מברכים עליו. ובקונטרס מנותר קנקנים להג"ר מרדכי קובר שליט"א (26 עמודים) הוכיח באריכות, שאין ענין להדר בשמן ראוי למאכל.

8. שמן קרוש

בשנים האחרונות משווק שמן זית קרוש (על ידי שעות וכדומה) בכוסית כמו 'נר נשמה', שנעשה נוזלי בשעת ההדלקה. וכתב בדעת תורה למהרש"ם (או"ח סימן תרע) בשם ספר תשובה מאהבה (או"ח סימן רפה), שמן קרוש כשר למנורה, והפך שמן שנמצא על ידי החשמונאים שבו נעשה הנס היה שמן קרוש, שדינו כאוכל ולא כמשקה. על

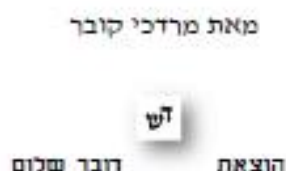
פי דבריו כתב הג"ר יהודה אריה הלוי דינר שליט"א (בית אהרן וישראל קובץ ע עמוד קמז) שיש מקום לומר שיש הידור יותר בשימוש בשמן קרוש לנרות חנוכה, כי הוא דומיא דשמן שנעשה בו הנס. (אמנם יש שטענו שמסתבר שהשמן שהתרבה על ידי הנס לא היה קרוש).

צייד הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ג סימן ריח), שלכתחילה אין להדליק נרות חנוכה בשמן זית קרוש, שאינו ראוי להדלקה במנורה כשהוא קרוש כיון דנקרש בטל ממנו שם משקה בשעת ההדלקה ואינו שמן, ואף שהאש יוצא ממה שנימוס, ונהפך שוב לנוזל הרי 'הדלקה עושה מצוה' וצריך שברגע ההדלקה יהיה שמן. ונחלק עליו הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ט סימן קמג)

דיון יסודי בקיום ההידור של
"בו נעשה הנס"

בכמה סוגי שמן זית של זמנינו

שלמרות ששמן קרוש פסול למנורה, בכל זאת לנר חנוכה כשר לכתחילה, כי לא עושים דמיון שלם ממש, בין שמן חנוכה לשמן המקדש. וכן הובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק ג פרק לד אות טז) ששמן קרוש כשר לכתחילה לנר חנוכה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **שבת:** שמנים שאינם דולקים יפה פסולים לנר שבת, וכל שאר השמנים כשרים, אבל מצוה מן המובחר בשמן זית, שאורו צלול ומאיר יותר. ונר שלנו יתכן שעדיף משאר השמנים, ומנהג החזו"א להדליק בנר ולא בשמן זית.
- ב. **חנוכה:** גם הפתילות והשמנים הפסולים לנר שבת כשרים לנר חנוכה, כי כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. ומכל מקום המעלה הראשונה לכל ההידורים, שיהיה שמן שאורו זך ונקי.
- ג. **למהדרין:** מצוה מן המובחר בשמן זית שבו נעשה הנס. כשאינן שמן זית, עדיף שמן רגיל מנר כיון שהנס נעשה בשמן, ואם אין לו שמן ידליק בנר שעה, שהאור שלו צלול כמו שמן.
- ד. **שמן מגרעינים:** רוב השמן זית כיום, מעורב בהם שמן מהגרעינים, ויש אומרים שנחשב תערובת של שמן שאינו שמן זית שאינו בטל, ומי שרוצה להדר לא ידליק בו. ויש אומרים שמועיל ביטול לתת בו מעלת שמן זית.
- ה. **דומיא דנס:** לדעת הגרי"ש אלישיב, בכדי לקיים את ההידור של דומיא דנס, יש להדר שיהיה כמה שיותר קרוב לכשר למנורה, וסדר הדרגות בסוגי השמן זית בקצרה. כתית מעולה כבישה קרה 100% טבעי, זך - מזוכך, מבושל ראוי למאכל, גפת ראוי למאכל - "שמן למאור ראוי למאכל", גפת שראוי קצת לאכילה "שמן למאור", גפת שאינו ראוי כלל לאכילה. ויש חולקים שגם שמן שאינו ראוי כשר לכתחילה.
- ו. **קרוש:** נחלקו האם שמן קרוש מהודר לנר חנוכה. ❖

עומק הפשט

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

ברכה והצלחה

הגיליון הוקדש להצלחת
התורם שליט"א, שיזכה
לבנים ובני בנים
תלמידי חכמים, כלשון
הגמ' (שבת כג:) הרגיל
בנר הוי"ן ליה בנים
תלמידי חכמים.

הנושא לשבוע הבא;

ביצד מברכין על 'סופגניות'

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל את
הגיליון כל שבוע
במייל

5047867@gmail.com